

Eindrapport casestudie:

“Binnenhaven Sas van Gent”

Casestudie onderdeel van studie ‘Economisch belang Nederlandse Binnenhavens’

in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Binnenhavens (NVB)

Juli 2004

Adresgegevens

Nederlandse Vereniging van
Binnenhavens (NVB)
p/a Vasteland 12 E
3011 BL Rotterdam
Postbus 23133
3001 KC Rotterdam

Telefoon: 010 - 4115900
Fax: 010 - 4129091
E-mail: nvb@binnenvaart.nl

Projectleiders:
Arwen Korteweg (NVB) en
Bart Kuipers (TNO Inro)
a.korteweg@binnenvaart.nl
b.kuipers@inro.tno.nl

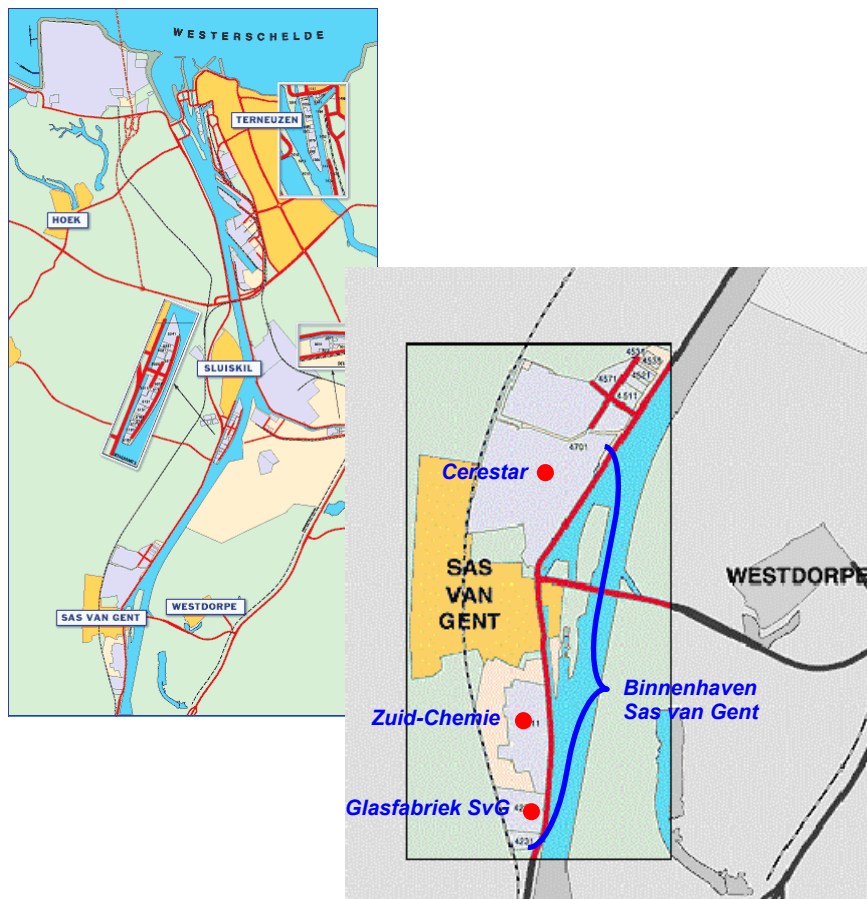
Contactpersonen:
J. de Jong, Gemeente Terneuzen
I. Vermeulen, Gemeente Terneuzen
W. Kant, Provincie Zeeland
A. van der Avert, Cerestar (Cargill)

CASESTUDIE BINNENHAVEN SAS VAN GENT

**In het kader van studie
'Economisch belang Nederlandse Binnenhavens' in opdracht van NVB**

INHOUDSOPGAVE

CASE BESCHRIJVING SAS VAN GENT	3
1.1 INLEIDING.....	3
1.2 KENMERKEN BINNENHAVEN	3
1.3 VERKEER- EN VERVOERSKENMERKEN.....	5
1.4 ECONOMISCHE KENMERKEN	6
1.5 ROL EN VISIE GEMEENTE	7

Figuur 1.1 Bedrijventerrein Sas van Gent

CASE BESCHRIJVING SAS VAN GENT

1.1 Inleiding

In de 16e eeuw stond Antwerpen centraal in de internationale handel. Omdat Gent de economische aansluiting niet wilde missen, werd er naar een nieuwe verbinding met de Westerschelde gezocht. Het nieuwe kanaal, de Sassevaart, verbond Gent met de Braakman. De aanleg van deze nieuwe waterweg betekende het ontstaan van het plaatsje Sas van Gent (bron: Zeeland Seaports). Deze verbinding werd in de loop der tijd slechter en door de verdere ontwikkeling van Gent (toenemende industrie) is na de aanleg van de Brugse vaart (ontsluiting naar zee) de verbetering van de zeeontsluiting in noordelijke richting gezocht: Het kanaal tussen Terneuzen en Sas van Gent.

Sas van Gent was één van de eerste kernen in Nederland waar eind 19e eeuw industrialisatie plaatsvond (o.a. chemie, glas en basisproducten voor de voedingsindustrie en suikerfabrieken (Bron: Structuurvisie Kern Sas van Gent)).

Sas van Gent maakt, na de gemeentelijke herindeling, sinds 2002 onderdeel uit van de gemeente Terneuzen. Sas van Gent ligt aan het kanaal Gent-Terneuzen aan de grens met België. De binnenhaven van Sas van Gent ligt ten westen van het kanaal Gent-Terneuzen.

In Sas van Gent zijn Cerestar (zetmeelindustrie), Zuid-Chemie (kunstmeststoffen), Glasfabriek Sas van Gent en de Zeeuws Vlaamse Gieterij (metaalbewerking) aan het water gelegen. Enkele kleinere bedrijven (transportbedrijf en machinefabriek) zijn in de buurt van de binnenhaven gelegen. Van alle bedrijven maken alleen Cerestar en Zuid-Chemie gebruik van de waterontsluiting.

1.2 Kenmerken binnenhaven

Functie

De binnenhaven bestaat uit twee onderdelen; een noordelijke insteekhaven en een zuidelijke insteekhaven. Figuur 1.1 geeft schematisch de ligging van Sas van Gent en de insteekhaven weer. In beide onderdelen van de binnenhaven kunnen een tweetal functies van de binnenhaven van Sas van Gent worden onderscheiden:

- Industrie
- Recreatie

De huidige industrie is gelegen ten noorden en zuiden van de kern Sas van Gent en geconcentreerd op de bedrijventerreinen Ghellinckpolder (noorden) en Poelpolder (zuiden). De industriële activiteiten in Sas van Gent kunnen niet separaat van het kanaal worden gezien. De binnenhaven van Sas van Gent maakt onderdeel uit van het Haven- en Industriecomplex (HIC) van Zeeland Seaports. De binnenhaven ligt aan het kanaal Gent-Terneuzen. Mede door de opening van de Westerscheldetunnel is een HIC ontstaan van Vlissingen (Sloegebied) tot aan Sas van Gent (en grensoverschrijdend tot aan Gent). De binnenhaven heeft aan de noordzijde ook een functie als tijdelijke afmeer of aanlegplaats voor binnenschepen.

Kenmerken binnenhaven

Terrein

- Bedrijven aan water is historisch gegroeid
- Provinciale weg scheidt kade van bedrijfsterreinen
- Bedrijfsterrein 100% particulier
- Kades in beheer van Rijkswaterstaat of particulier
- Geen openbare laad/loswal
- 130 ha omvang havengebied, waarvan 80 ha netto bedrijventerrein
- 113 ha (86%) heeft relatie met watergebonden activiteiten

Ontsluiting

- Weg: provinciaal wegennet (N252)
- Spoor: enkelspoor Sas van Gent-Terneuzen, aftakking naar Cerestar
- Water: hoofdvaarwegennet Kanaal-Gent-Terneuzen

Figuur 1.2

Laad-loskade Cerestar (Bron: Cerestar)

Overslag binnenvaart Zuid-Chemie
(Bron: Zuid-Chemie)

Figuur 1.3 Overslagvoorzieningen over de weg
(Bron: websites Zuid-Chemie en Cerestar)

De recreatieve functie is met name gesitueerd aan de zuidelijke insteekhaven. Dit gedeelte van de binnenhaven eindigt in het centrum van Sas van Gent, en is hierdoor voor recreatievaartuigen een aantrekkelijke aanlegplaats. De schaalomvang van de recreatiehaven is beperkt (enkele tientallen vaartuigen).

Terreinkenmerken

De gronden zijn in eigendom van de bedrijven. Zuid-Chemie heeft ook de kade in eigendom. De vaarweg, gelijk aan het kanaal van Gent-Terneuzen is in beheer van Rijkswaterstaat. Deze eigendomsverhouding geldt niet voor Cerestar. De kade van Cerestar is in eigendom van Rijkswaterstaat. De afmeerplaatsen behoren dan volgens de eigendomsverhouding tot het kanaal. De andere (insteek)havens in het HIC van Vlissingen-Terneuzen zijn tegenwoordig eigendom en in beheer van Zeeland Seaports. Het kanaal is eigendom van Rijkswaterstaat (en is daardoor ook verantwoordelijk voor het beheer).

De totale oppervlakte bedrijfsterrein in Sas van Gent bedraagt ongeveer 130 ha. Van de drie grootste bedrijven is 63% in eigendom van Cerestar (82 ha). Zuid-Chemie en de Glasfabriek Sas van Gent hebben respectievelijk 32 ha. en 8 ha. in eigendom. De gronden worden door de bedrijven niet geheel aangewend voor de bedrijfsprocessen. Cerestar heeft momenteel 33 ha. in gebruik, Zuid-Chemie 14 ha. en de Glasfabriek Sas van Gent ruim 5 ha.

Door de sterke verankering van de industriële activiteiten in de structuur van Sas van Gent (fabrieken direct aan de noord- en zuidrand van de woonkernen) is ruimte voor uitbreiding beperkt. Cerestar heeft op eigen terrein en aan de noordzijde van de kern ruimte voor eventuele uitbreiding.

Ontsluiting

Sas van Gent is via het kanaal zowel bereikbaar voor de binnenvaart, als voor de zeevaart. Het kanaal Gent-Terneuzen is toegankelijk voor schepen met een maximale diepgang van 12,25 meter. De binnenhaven van Sas van Gent heeft een diepgang variërend van 3,00 meter tot 4,50 meter.

De bedrijfsterreinen aan de noordzijde en de zuidzijde zijn niet direct aan het water gelegen. De kades waarlangs de binnenvaart en zeeschepen afmeren en aanleggen, zijn direct aan de doorgaande openbare weg Sas van Gent - Sluiskil (N252) gelegen. De overslagvoorzieningen van Cerestar en Zuid-Chemie zijn dan ook speciaal ontworpen om in de overslag over de weg te voorzien (zie figuur 1.3).

Cerestar maakt voor de aanvoer van haar basisproducten (maïs en tarwe vanuit Frankrijk) ook gebruik van spoorvervoer. Vanaf de enkelsporige goederenvervoerverbinding Sas van Gent-Terneuzen is een aftakking naar het bedrijfsterrein van Cerestar.

Vervoersprestatie Sas van Gent (tonnage)

	Totaal	Landbouw	Meststoffen	Chemie	Overig
2000	499.000	91.000	275.000	50.000	83.000
2002	1.248.000	572.000	334.000	240.000	102.000

Vervoersprestatie 2002

Geladen: 578.000 ton (internationaal:268.000; binnenland:309.000)

Gelost: 670.000 ton (internationaal:608.000; binnenland:62.000)

Totaal 1.248.000 ton

Figuur 1.4 Vervoersprestatie Sas van Gent (Bron: CBS)

Verkeers- en vervoerskenmerken*Overslagcijfers 2003*

- Zuid-Chemie: 462.000 ton
aanvoer 194.000 ton
afvoer: 268.000 ton
- Cerestar 865.000 ton
aanvoer: 635.000 ton
afvoer: 230.000 ton

Vervoersrelaties

- Binnenvaart: Frankrijk en Zuid-Nederland

Verkeersintensiteiten

- Zuid Chemie: Seizoen 2-3 schepen per dag
Gemiddeld 1-2 schepen per dag
- Cerestar: Ongeveer 7 schepen per dag

Figuur 1.5 Verkeers- en vervoerskenmerken binnenhaven Sas van Gent

1.3 Verkeer- en vervoerskenmerken

De totale vervoersprestatie van de haven van Sas van Gent bedraagt in 2002 ruim 1,2 miljoen ton (Bron: CBS). De aan- en afvoer houdt elkaar bijna in evenwicht. 46% wordt afgevoerd en 54% aangevoerd. Sinds 2000 is de vervoersprestatie aanzienlijk gestegen, mede door de verdubbeling van de productiecapaciteit van Cerestar. Over alle productgroepen is een stijging waargenomen, maar de toename wordt voornamelijk veroorzaakt door een sterke stijging van landbouwproducten en chemie.

De totale overslagomvang van de binnenhaven van Sas van Gent wordt voor 60% (462.000 ton) bepaald door Zuid-Chemie. Voor het overige percentage van de overslag is Cerestar verantwoordelijk.

Overslagcijfers

In 2003 is door Zuid-Chemie 194.000 ton via binnenvaart aangevoerd (diverse grondstoffen) en 268.000 ton mengmest (gereed product) afgevoerd. De totale overslag en vervoersprestatie over water bedraagt 462.000 ton. De goederen worden in bulk overgeslagen (laden vindt plaats met een transportband en lossen met een portaalkraan uitgerust met een grijper). Cerestar maakt vooral gebruik van de binnenhaven voor de aanvoer van 635.000 ton tarwe vanuit Frankrijk voor de productie van verschillende soorten zetmeel. Ongeveer 230.000 ton restproduct (veevoeder) wordt afgevoerd naar met name Noord-Brabant.

Vervoersrelaties

Uit de in figuur 1.4 weergegeven vervoersprestaties blijkt dat de aanvoer van goederen een internationaal karakter heeft. Dit betreft dan zowel Europese als intercontinentale herkomstlocaties. Voor de afvoer geldt een geheel andere verhouding. De afvoer van goederen vindt voor het grootste gedeelte in Nederland plaats (53%). Het overige percentage heeft een internationale en/of intercontinentale bestemming.

Bij zowel Zuid-Chemie als bij Cerestar is de aan- en afvoer via het water direct gerelateerd aan het (primaire) productieproces. De goederen zijn een basisproduct voor productie of een eind- of restproduct van het industriële proces. Beide bedrijven voorzien niet in een open overslagfunctie waarbij de goederen via een andere modaliteit (wegvervoer) het bedrijfsterrein verlaten.

De belangrijkste bestemmingen voor de afvoer van mengmest van Zuid-Chemie zijn Duitsland, Nederland, Frankrijk, België, Scandinavië, Australië, Japan. De aanvoer van grondstoffen vindt plaats vanuit o.a Marokko, Syrië, Frankrijk, Duitsland, Nederland. Voor Cerestar is het belangrijkste herkomstgebied Frankrijk. Afvoer van veevoederproducten heeft een bestemming binnen Zuid-Nederland.

Economische kenmerken

Algemeen belang

- Haven van "levensbelang" ;
- Gebruikers Cerestar en Zuid-Chemie
- Focus economische kenmerken gericht op industrie; chemie en (basis)voedingsmiddelen

Werkgelegenheid

- Totale tewerkstelling gebruikers binnenhaven 600 arbeidsplaatsen
- 20 arbeidsplaatsen direct gerelateerd aan overslagactiviteiten
- 300 arbeidsplaatsen indirect gerelateerd aan de waterontsluiting (afdelingen, productieproces, toeleveranciers)

Productiewaarde

- Totale productiewaarde van de gebruikers binnenhaven € 450 miljoen

Toegevoegde waarde

- Totale directe toegevoegde waarde is op basis van het aantal arbeidsplaatsen van de belangrijkste gebruikers Cerestar en Zuid-Chemie ongeveer 100 miljoen euro

Figuur 1.6 Economische kenmerken binnenhaven Sas van Gent

Verkeersintensiteiten

Zuid-Chemie behandelt gemiddeld over een jaar ongeveer 1 à 2 schepen per dag. Omdat het product seizoensgevoelig is (piekperiode oktober tot en met maart) stijgt de intensiteit van zowel de aan- als afvoer gedurende het seizoen. Dagelijks worden dan 2 à 3 schepen behandeld.

De gemiddelde intensiteit van de scheepvaart voor Cerestar is hoger. In totaal worden gemiddeld 7 schepen per dag behandeld, waarvan één betrekking heeft op de afvoer van het restproduct.

De infrastructurele eigenschappen van de binnenwateren tussen Sas van Gent en Noord-Frankrijk hebben tot gevolg dat aanvoer alleen met kleine schepen (klasse I (spitsen) en II (kempenaars)) kan worden uitgevoerd. De afvoer geschiedt met grotere binnenschepen (klasse III of IV).

Knelpunten

Knelpunten op de vaarweg en de haven worden door de bedrijven niet benoemd.

Belangrijkste knelpunt is met name de brug bij Sluiskil, die bij doorvaarten van de zeevaart dient te worden geopend. Opening van deze draaibrug betekent dat het wegvervoer ongeveer 10 tot 15 minuten moet wachten.

1.4 Economische kenmerken

De belangrijkste bedrijven in Sas van Gent zijn Zuid-Chemie, Cerestar, Glasfabriek Sas van Gent en de Zeeuws Vlaamse Gieterij.

Zuid-Chemie is onderdeel van Atofina (kunstmestdivisie). Atofina behoort tot de chemietak van het Franse olie- en chemieconcern Total Elf Fina. Zuid-Chemie in Sas van Gent produceert kunstmeststoffen, opgebouwd uit de basisproducten stikstof, fosfaat en kali en heeft een productiecapaciteit van ongeveer 500.000 ton per jaar (bron: Zuid-Chemie). Producten van Zuid-Chemie worden zowel in Europa (belangrijkste afzetmarkt) als op de wereldmarkt verkocht.

Cerestar Benelux B.V. is onderdeel van de Cargill Inc., een toonaangevende multinational in de agrifood. De Cargill Groep heeft zestien vestigingen in de Benelux en behoort tot de top-twintig bedrijven in Nederland.

Cerestar is Europees marktleider in de zetmeel- en glucose-industrie. Eind 2000 is een nieuwe fabriek in Sas van Gent operationeel geworden waardoor Cerestar Benelux nu een miljoen ton graan (maïs en tarwe) per jaar kan verwerken. De overname van Cerestar door Cargill vergroot de concurrentie voor maïszetmeelproducent Amyllum en aardappelzetmeelproducent Avebe.

Door de overname van Cargill gaat Cerestar meer samenwerken met een door Cargill opgerichte vestiging in Bergen op Zoom. Cerestar produceert vanuit tarwe en maïs uiteenlopende soorten zetmeel en glucosestroop. De (rest)producten (halfabrikaten) dienen als grondstof voor o.a. voedingsmiddelen, bakkerijproducten en veevoeders.

De waterontsluiting is van "levensbelang" voor Zuid-Chemie en Cerestar. Zonder deze waterontsluiting hebben beide bedrijven nauwelijks bestaansrecht in de markten waarop zij actief zijn. Alternatieve aanvoer van goederen via bijvoorbeeld weg en/of spoor bewerkstelligt een forse toename in transport- en handlingkosten, waardoor de kostprijs dusdanig stijgt dat marktaandeel wordt verloren.

Werkgelegenheid

De belangrijkste industrieën in Sas van Gent zijn verantwoordelijk voor meer dan 50% van de totale werkgelegenheid en geeft het belang aan van de grote bedrijven voor de economie. De van het water afhankelijke bedrijven Cerestar en Zuid-Chemie voorzien gezamenlijk in ongeveer 600 full-time arbeidsplaatsen.

De werkgelegenheid die direct aan de op- en overslag van binnenhaven is gerelateerd (op- en overslag en transport) betreft ongeveer 20 arbeidsplaatsen.

Daarnaast beschikt Cerestar tevens over een 'contractorpark' op het terrein waar diverse huisaannemers zijn gevestigd. Dagelijks zijn ongeveer 200 uitzendkrachten en contractors op het terrein aan het werk.

Productiewaarde

De industrieën in Sas van Gent zijn grotendeels onderdeel van multinationals. Voor deze wereldconcerns is het vergroten van het marktaandeel (in Europa en wereldwijd) een belangrijke strategie in de strijd met de concurrentie.

De totale omzet die Cerestar en Zuid-Chemie als gebruikers van de binnenhaven genereren is ongeveer € 450 miljoen.

1.5 Rol en visie gemeente

Voor de binnenhaven van Sas van Gent bestaan geen uitbreidingsplannen. De binnenhaven van Sas van Gent en de waterontsluiting is vanuit de geschiedenis ontstaan en is niet ideaal. Bovendien liggen de bedrijfsterreinen niet direct aan het water en dicht bij de woonkern. Het terrein van Cerestar aan de noordzijde van Sas van Gent heeft nog voldoende uitbreidingsmogelijkheden. Dit terrein is eigendom van Cerestar en zal voor in de toekomst worden aangewend voor de uitbreiding van de productiecapaciteit. Naast deze eventuele uitbreiding zal terrein worden aangewend voor aan Cerestar gerelateerd industrie. De vestiging van Nedalco (alcoholfabriek) is hier een voorbeeld van. De restproducten worden gebruikt voor de productie van alcohol waardoor Cerestar minder afhankelijk is van de diervoederindustrie. Cerestar heeft veel economische potentie in Sas van Gent waarbij de waterontsluiting (binnenvaart) een belangrijke rol speelt. De verwachting is dat de aan- en afvoer van producten per binnenvaart zal toenemen.

In de lijn van Cerestar, vorming van zogenaamde industriële clusters, zijn schetsen opgesteld voor een nieuw bedrijventerrein (agropark Gellinckpolder) ten noorden van Cerestar. De waterontsluiting speelt hierin geen rol. Van deze schetsplannen kan naar verwachting de economische potenties nog moeilijk worden aangetoond, omdat de voorraad bedrijventerrein nog voldoende is (Axelse Vlakte).

<p>Sterkten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ligging aan kanaal Gent-Terneuzen (diep vaarwater) • Onderdeel van Haven- en industriecomplex • Vestigingen van grote industrieën • Direct en indirect veel werkgelegenheid gekoppeld aan de industrie • Hoge productiewaarde 	<p>Zwakten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afhangelijkheid werkgelegenheid van industrie • Woonkern ingeklemd door industrie • Milieuhinder bedrijvigheid • Doorsnijding van industrie en overslag door weginfrastructuur
<p>Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Clustervorming (o.a. agropark) in voedingsindustrie (onderlinge bedrijfsrelaties) • Export hoogwaardige producten landbouwgrondstoffen • Ruimte natte bedrijventerreinen Axelse Vlakte • Hinder vrachtverkeer per spoor en weg biedt kansen voor binnenvaart 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Continue spanning tussen industrie en wonen (risico-contouren geluid en milieu) • Clustervorming mogelijk beperkt door voldoende aanbod op Axelse Vlakte

Figuur 1.7

Voor grootschalige bedrijven (terminals of industrie) die zich willen vestigen in Sas van Gent of de directe nabijheid, en die voor de bedrijfsprocessen waterontsluiting nodig hebben, is de Axelse Vlakte ontwikkeld. Dit bedrijventerrein ligt tegenover de woonkern aan de andere kant van het Kanaal en daarvan is nog ongeveer 70 ha. vrij uitgeefbaar. De Axelse Vlakte behoort tot het haven- en industriecomplex en voldoet aan de voorzieningen van deze tijd. Afhankelijk van de wensen/eisen kunnen havenfaciliteiten (kade, insteekhaven) worden uitgebreid of zelfs in de toekomst worden aangelegd.